

Troms Orienteringskrets gjennom 50 år

Del 1 (1958–1969): Fra «militærkart» til o-kart

I denne første delen av kretsens historie starter vi med forhistorien og går frem til slutten av 1960-tallet. Forsvarspersonell i Indre Troms var viktige personer da kretsen skulle etableres, og de første løpene gikk på «militærkart». Etter hvert kommer mange lag i gang med orientering, de første o-kartene blir til, og i slutten av denne perioden er Midnattssolgaloppen et faktum.

«Det var ein gong – ja slik begynner jo alle eventyr – ein kar som heitte Knut Spilling. For eit kvart århundre sidan kom han nordover til Øverbygd – såg seg omkring, prata med folk, skreiv til folk, fekk folk oppglødde for idéen han la fram: – Her i disse fine skogsmarkene i Troms, her skulle vi få fart i idretten for alle, skogsporten med kart og kompass: Orientering! Og Knut Spilling vart mannen som klarte å få gjort alvor av å stifte Troms Orienteringskrets – det som så smått hadde vore i emning nokre år, som ein ny idrett i Troms.»

Slik innleder Øivind Sæterhaug beretningen om de første 25 år av kretsens historie. Den laget han til Meldeposten nr. 2/1983, hvor fortellingen ble supplert med stoff fra bladets redaksjon. Her i 50-årsskriftet har vi hentet mye av stoffet fra Sæterhaugs krønike.

Orientering før TrOK

Det første orienteringsløp i Norge skal ha vært arrangert i Bergen 1897. Også i Tromsø var man tidlig ute med en form for o-løp. En kunngjøring i bladet «Tromsø» 19. mars 1902 forteller at «Et Ordre- og orienteringsløb skal afholdes førstkommende Søndag af begge Skiklubber. Antagelig Udgang fra Storstenes og gaa op paa Fjeldene etsteds og derefter vende hurtigste Vej tilbage. Deltagerne bør melde sig snarest.» Det fremgår ikke om det skulle brukes kart i dette «ski-o-løpet» i daværende Tromsø. I september 1912 har Tromsøposten referat fra «Orienteringsløb» for gymnas- og middelskoleelever på Tromsøya. Guttene løp i patruljer på 6-8 stykker, utsendt med 7 minutters mellomrom. Fra startstedet skulle de ta seg hurtigst mulig til mål, men det var ingen poster underveis, og trolig heller ingen kart med i bildet.

Norges Orienteringsforbund ble stiftet i 1945. Til Troms kom den organiserte o-idretten senere, men det ble løpt orientering også i årene før kretsen så dagens lys. Godtemplaridrettslaget i Tromsø fikk egen o-gruppe i 1948. Etter forslag fra Idrettens Fellesutvalg i Tromsø ble det på tinget til Troms Idrettskrets 10. desember 1952 utnevnt et Orienteringsutvalg på fire medlemmer. Kåre Heimland fra Godtemplaridrettslaget ble formann, og hans lag var det eneste som var tilsluttet utvalget. Et rundskriv i 1954 til alle 80 lag i Troms Idrettskrets resulterte i svar bare fra fire lag som sa seg interessert i å ta opp orientering, men siden hører vi ikke mer til dem. Orienteringsutvalget arrangerte bymesterskap for Tromsø i 1953 med 9 deltakere, og i 1955 det første kretsmesterskap. Dette samlet 10 deltakere fra fire lag. Løpene gikk på Tromsøya, og kartgrunlaget var «Tromsø Omegn» fra 1930 i 1:50 000 med ekvidistanse 30 meter.

I 1956 kom Statsrealskolens Idrettslag i Målselv med. Rektor Odd Nakstad var primus motor og hadde skapt stor entusiasme på skolen sin. I et referat fra dette året heter det at «Gil arrangerte årets KM hvor det deltok hele 27 stykker» – det var i snøføre om høsten på Tromsøya.

I 1957 var Odd Nakstad blitt med i Orienteringsutvalget, og Knut Spilling var

kommet som løytnant til Øverbygd. Med disse to i samarbeid tok snøballen til å rulle. Spilling sendte rundskriv og inviterte alle interesserte idrettslag til en to dagers konferanse i Øverbygd palmesøndagshelgen. Formålet var å «diskutere mulighetene for å drive orienteringssport i Troms innland, og drøfte praktiske tiltak i denne forbindelse». Denne konferansen var vel den viktigste opptakten til den formelle stiftingen av Troms O-krets ni måneder senere – «ei svært så naturleg ventetid», som Øivind Sæterhaug bemerker i sin 25-årsberetning.

Disse åtte personene var med på konferansen: Odd Nakstad, Orienteringsutvalget, Knut Spilling, Leif Sommer og Ole Nygård fra FIK Jerven, Øivind Sæterhaug, Målselv IL, Karstein Brandmo, IL Kampen, Kristianne Brandsegg, Sundlia hjelpekorps, Henry Hammer, Brig N. Forslag til terminliste ble satt opp, o-kurs i pinsen og treningsløp ble planlagt. Planene ble godt gjennomført i løpet av sesongen. Høydepunktet var KM arrangert av FIK Jerven med 62 deltakere fra 8 lag. Vinneren, Ivar Keiserås fra Lærerskolens IL, gjennomførte femti år senere Midnattssolgaloppen i fin stil, denne gang i klasse H70- og som representant for trondheimsklubben Trollelg. En gang orienterer, alltid orienterer!

Om høsten ble Knut Spilling ny formann i Orienteringsutvalget.

Kretsens første år

Forarbeidet var gjort, og tiden nå moden for en fastere organisering av orienteringsidretten i Troms. Orienteringsutvalget kalte sammen til et konstituerende møte på Bardufoss hotell 19. januar 1958, og her ble Troms Orienteringskrets stiftet. Det møtte representanter for 6 lag og et styremedlem fra idrettskretsen, i alt ti personer. Knut Spilling var selvskreven som kretsens første formann, og ellers kom disse med i styret: nestformann Henry Hammer, IL Kampen, sekretær Leif Sommer, FIK Jerven, kasserer Johannes Kroken, Bardu IL, styremedlem Bjørn Hanssen, Lærerskolens IL. Under drøftingene på stiftelsesmøtet ble det blant annet snakket om å få kvinnene med i orientering. Skogssporten her nord var et rent maskulint fenomen til å begynne med.

Ble Troms Orienteringskrets dannet gjennom et «kupp»? Ved 25-årsjubileet sendte Knut Spilling en hilsen til kretsen etter oppfordring fra redaksjonen i jubileumsheftet. Her skriver han blant annet: «Små kjedeligheter var det selvfølgelig, som da vi på innlandet nærmest ved et kup overtok etter det gamle o-utvalget i Tromsø». Det er i hvert fall på det rene at Troms innland nå overtok styringen, og med en offiser i spissen må man spøkefullt kunne anvende betegnelsen militærkupp.

Virksomheten det første året ble hemmet av en polioepidemi som førte til at flere planlagte løp måtte avlyses, blant annet kretsmesterskapet. Den første kretsmesteren ble kåret i 1959. Det var Ole Nygård fra Jerven som løp fortest på Leirvassfjell i Bardu. FIK Jerven arrangerte det første KM budstikke med 7 stafettlag fra fem klubber og i tillegg tre militærlag i gjesteklassen. Kartet var «flott» etter den tids krav – målestokk 1:25 000 i svart/hvitt, ekvidistanse 20 m, militær produksjon, men ikke synfart i marka. Orienteringskart er enda noen år frem i tiden.

Året etter, i Dividalen, ble Else Kristoffersen fra Trofil i Finnfjordbotn den første kretsmester i dameklassen. I herreklassen vant en ung løper som senere skulle bli en av de drivende krefter i orienteringsvirksomheten i Troms. Det var den senere kretsformann Øivind Sæterhaug, Lærerskolens IL.

Går vi frem til året 1960, er det seks løp på terminlisten, og de samler i alt 133 deltakere. En mer negativ statistikk har vi året etter: 8 av 12 terminfestede løp avlyst på grunn av snø eller for få deltakere. I 1962 var Troms for første gang representert med en deltaker i NM, men han fikk dessverre ikke tid til å fullføre løpet fordi han

måtte rekke toget hjemover!

Øivind Sæterhaug rykket opp til formannsplassen i kretsstyret i 1963. Det er nå syv lag med i kretsen, antall gjennomførte løp i sesongen har økt til 9, og Troms krets er for første gang representert på forbundstinget.

O-kartene kommer

Det viktigste som skjedde i årene som nå fulgte, var utviklingen på kartfronten. Forbundets kartkonsulent Jan Martin Larsen holdt kartkurs på Skihytta i Karlstadskaret sommeren 1964 med tolv deltakere. Synfaring av det 40 kvadratkilometer store Målselv-kartet ble samtidig påbegynt. I oktober samme år fikk Troms sitt første spesialkart for orientering. Det var kartet «Finnfjordbotn» 1:20 000, ekvidistanse 5 meter, 3 farger, synfart av medlemmer av Trofil. Kartet var ferdig og ble tatt i bruk på løp i oktober. I løpet av 60-tallet kom det i alt åtte kart.

Med kartene begynner utviklingen å skyte fart. I Finnfjordbotn ble det arrangert treningsleirer med instruktører sørfra. Nå er man også blitt internasjonale, og kretsen arrangerer sitt første nordiske løp i 1966 med svensk og finsk deltakelse. Året før sto Målselv IL for det første nordnorske mesterskapet. Løpet ble avviklet ved Andsvatnet på et kart i målestokk 1:10 000, konstruert av en offiser i Forsvaret. Deltakerne kom fra Bodø, Alta og Troms. De første nordnorske mestrene ble Asbjørn Stenvoll og Liv Koller.

MG og kalottkamper

Det er knapt noe arrangement som har hatt så stor betydning for nordnorsk orientering som Midnatts(s)olgaloppen. Her får våre løpere bryne seg mot sterke norske og utenlandske konkurrenter, og her har vi anledning til å vise frem vårt flotte terreng for omverdenen. MG 2007 markerte 40-årsjubileet for denne orienteringsfesten. Uten forkleinselse for de andre kretsene må det være lov å si at Troms har spilt en ledende rolle i galoppens historie. Det første MG startet med to løp i Nordland, og fortsatte i Finnfjordbotn, Tromsø og Øverbygd. På de fem løpene i 1967 var det i alt 859 starter.

Senere samme år ble kalottkampen mellom Nord-Norge, Nord-Sverige og Nord-Finland for første gang arrangert i vårt land. Det var Troms Orienteringskrets som kunne by på nytt kart i Målselv. Løypelegger var ingen ringere enn den legendariske Magne Lystad – han stakk ut løypene på kartet, mens Øivind Sæterhaug sto for arbeidet i terrenget. Som løpsleder fungerte Kjell Olsen, Målselv IL, en av drivkreftene i kalottsamarbeidet på norsk side. Det var første gang et nordnorsk lag var offisiell deltaker, i de tre foregående år hadde man sendt ukomplette og uoffisielle tropper. Av de 25 på laget kom 22 fra klubber i Troms krets. De nordnorske deltakerne skaffet sin landsdel en suveren sisteplass, men kretsen fikk ros for arrangementet. Året etter fikk Nord-Norge sin første individuelle seier i kalottkampen ved Reidun Nilsen, Gibostad IF. Hennes klubbkamerat Per Magnus Breen klarte en 9. plass i NM for senior.

Idet vi skriver 31. desember 1969 er Troms fortsatt den eneste orienteringskretsen i Nord-Norge, andre idrettskretser opererer bare med utvalg. Kretsen har 19 medlemsforeninger. Det er laget ferdig 13 kart, og nesten like mange er under arbeid.

Orienteringsidretten i de sørligste kommunene i Troms var også kommet i gang. Harstad Orienteringslag ble stiftet 20. februar 1967. En drivende kraft og den første formannen i laget var Johan A. Johansen. Han hadde i januar samme år deltatt på et møte på Bardufoss sammen med utsendinger fra Kirkenes til Bodø, organisert av Nordnorsk o-komite. Helt i starten hørte Harstad Orienteringslag til Troms Orienteringskrets, men virksomheten i sørfylket ble etter hvert organisert under

Ofoten og Sør-Troms orienteringskrets, som ble stiftet i 1969. Atten år senere ble denne kretsen oppløst, og Troms fylke atter samlet til ett o-rike.

Bjørn Hanssen fra Lærerskolens IL tar kursen mot neste post i KM stafett 1959. Leif Holsæter er postmannskap.

Fra treningsleiren i Finnfjordbotn 1965. I forgrunnen Willy Lorentzen, instruktør fra NOF.

Kretsmester 1961, Asbjørn Stenvoll fra BUL Tromsø, mottar en genser som premie av kretsstyremedlem Thorbjørn Storjord.

(Alle foto: Øivind Sæterhaug)